

☘ An Lúibín ☘

20 Márta 2008

Glórtha na nGael

Conferences in North America, camps in Australia.

Tá Glór na nGael le comhdháil a chur ar siúl i Nua-Eabhrac i gcomhar le Gaeilgeoirí Mheiriceá Thuaidh. Beidh *Fís Ghaeilge Mheiriceá Thuaidh* ar siúl 16-18 Bealtaine 2008. Is iad na dreamanna atá ag dul i gcomhar le Glór na nGael san obair Cumann Carad na Gaeilge, Cumann na Gaeltachta agus an Irish Arts Center. Tá siúl ag lucht eagraithe na comhdhála go dtabharfaidh sí caoi do dhaoine ar dhul chun cainte le chéile agus eolas a fháil ar na seirbhísí atá le fáil ó eagraíochtaí in Éirinn.

Is sna Stáit agus i gCeanada atá formhór na nGaeilgeoirí taobh amuigh d'Éirinn. Tá daoine fiú ag smaoineamh ar phobail Ghaeilge a chur ar bun ann, ar nós na bpobal a bhí coitianta go maith i Meiriceá Thuaidh sa 18ú haois agus sa 19ú haois. Rachadh cuid den treallús Meiriceánach chun sochair don Ghaeilge, agus ba bhreá an rud é a rian sin a fheiceáil ar an scríbhneoireacht. Deirtear uaireanta gurb é an deacracht is mó atá ann nach bhfuil sé de nós ag Gaeilgeoirí Mheiriceá Thuaidh iad féin a mheas mar dhream ar leith, agus gan chuimhne acu ar stair na teanga ina gcríocha féin.

Is féidir tuilleadh eolais a fháil faoi *Fhís Ghaeilge Mheiriceá Thuaidh* ó Ghlór na nGael ag daragh@glornangael.ie; ó Elaine Ní Bhraonáin i Nua-Eabhrac ag irishlanguage@gmail.com; agus ó Ghearóid Ó Cheallaigh i Nua Eabhrac ag jerrykelly@att.net.

Beidh *Gaeltacht Deireadh Seachtaine* ar siúl 25-27 Aibreán 2008 in Kingston, Ontarió, Ceanada, le ranganna, siamsa, rince, ceol agus díospóireacht. Tá breis eolais le fáil ó Aralt Mac Giolla Chainnigh ag kenny-h@rmc.ca.

D'éirigh le Scoil na Gaeilge, Sydney, an tríú duais a ghnóthú sa Chomórtas Domhanda Gaeilge, comórtas a reachtálann Glór na nGael agus a thugann aitheantas do na grúpaí is mó a chuireann an teanga chun cinn thar sáile. Is í Scoil na Gaeilge a bhíonn i mbun na Scoile Geimhridh i Sydney gach Meitheamh. Beidh an chéad cheann eile ar siúl 6-9 Meitheamh 2008, agus tá breis eolais le fáil ó Éilis Hurst ag eilis@internode.on.net, nó ar 0424 718 538.

Bhí Scoil den saghas céanna ar siúl i Mí Eanáir i gCanberra, agus de déir na tuairisce a fuarthas cláraíodh sé dhuine dhéag is trí fichead ann, gan trácht ar na cuairteoirí a tháinig i rith na seachtaine. Tháinig na daoine as gach cearn – Canberra féin, Victoria, New South Wales agus Adelaide.

De réir na tuairisce céanna bhí múinteoirí in easnamh orthu i mbliana. De ghnáth tagann droimphacadóirí ó Éirinn i gcabhair ar an Scoil, ach loic siad uirthi i mbliana agus bhí cuid oidí eile ar iarraidh freisin. Deirtear, dá ainneoin sin, gur bhain daoine aoibhneas as an ócáid, An tAmbasadóir Éireannach féin a d'oscail í, fear atá ar an mbeagán taidhleoirí Éireannacha a bhfuil Gaeilge acu.

Tá nuachtlitir á scaipeadh as Sydney. *An Cúpla Focal* is teideal di, agus Deirdre Ronai a chuireann eagar uirthi. Tá fáilte aici roimh ábhar i nGaeilge nó i mBéarla, agus tá breis eolais le fáil ag deirdreronai@hotmail.com.

Súil le borradh

The Irish government wants to see a notable increase in the number of Irish speakers by 2008.

I ndeireadh Mhí na Feabhra, agus é ag labhairt ag Tóstal na Gaeilge, dúirt an tAire Ghnóthaí Tuaithe Pobail is Gaeltachta go mbeadh an Ghaeilge slán sábháilte dá mbeadh 250,000 duine á labhairt gach lá faoin mbliain 2028 – sin timpeall 2% de mhuintir na Poblachta. Ba ghá freisin go mbeadh eolas ar an teanga ag dhá mhilliún duine. D’admhaigh sé nárbh fhéidir leis an Stát an teanga a thabhairt slán leis féin agus go gcaithfeadh muintir na hÉireann a rogha féin a dhéanamh.

Dúirt an tAire gurbh é a bhí le déanamh ag an Rialtas i mbliana plean straitéiseach don Ghaeilge a fhoilsiú roimh dheireadh na bliana. Is iomaí plean a rinneadh chun an Ghaeilge a chur i réim arís agus theip ar gach ceann acu. Bhí a lán cúiseanna leis seo. Ní raibh aon rialtas sásta riamh a admháil gur ghá múineadh na Gaeilge sna scoileanna a leasú ó bhonn – í a chur á múineadh mar theanga bheo, an curaclam a athchóiriú agus múinteoirí dátheangacha a sholáthar in ionad múinteoirí a bhfuil an cúpla focal acu. Tá leisce ar na polaiteoirí i gcónaí a aithint go bhfuil Gaeltacht na seanfhundúirí, nó an chuid is mó di, ó shábháil. Bhí moill ar na húdaráis oideachais tábhacht na gaelscolaíochta a thuiscint, agus gan súil acu go bhféiscfí glúin nua Gaeilgeoirí aisti a mbeadh cónaí orthu sna cathracha. Is dócha go gcuirfidh an plean nua an tseantreise ar iarsmaí na Gaeltachta.

Níl cuspóirí an Aire ró-uaimhianach agus gach rud curtha san áireamh; faoi láthair tá beagán os cionn 178,000 Gaeilgeoirí laethúla ann in Éirinn, más fíor, agus cuid mhaith daoine eile a d’éireodh líofa le cleachtadh. Is féidir scata Gaeilgeoirí i dtíortha eile a chur leis sin. Ar an gcuid is mó de, ar ndóigh, ní bheadh ann ach méadú measartha beag, ach is mór an rud é an beagán sna cúrsaí seo.

Ag dul i laghad

The largest Gaeltacht in Co Mayo is in danger.

An té a léigh an scéal faoi Ghaeltacht Cheathrú Thaidhg ar *Lá Nua* (28/2/08) bheadh ábhar machnaimh aige – arís. Níl aon Ghaeltacht is treise i gCo Mhaigh Eo ná Ceathrú Thaidhg, ach ar nós a leithéidí eile is lag an chosaint atá acu ar an mBéarla. Is é an chéad rud a thabharfá faoi deara a laghad daoine atá ina gcónaí ann – timpeall 700 duine i gceantar Dhún Chaocháin féin agus timpeall 100 i sráidbhaile Cheathrú Thaidhg. 67.2% de mhuintir na háite a labhraíonn an teanga gach lá i dtoghcheantar Chnoc an Daimh, mar a bhfuil Ceathrú Thaidhg, agus is leor sin chun é a rangú i gcatagóir Ghaeltacht A.

Tá *Staidéar Teangeolaíoch ar Úsáid na Gaeilge sa Ghaeltacht* déanta, agus rinne sé amach gurb é ba chionsiocair le meath na teanga an oiread sin Béarlóirí a bheith ag cur fúthu ann. Ní haon scéal nua é seo, agus ní haon scéal nua ach oiread na moltaí a rinneadh maidir le scoileanna Gaeltachta agus le seirbhísí do lánúnacha atá ag tógáil clainne le Gaeilge.

Is léir ón tuairisc go bhfuil suim ag cuid de bhunadh na háite sa scéal – an chuid atá ag labhairt na Gaeilge fós, is dócha. Ach tá Ghaeltacht Cheathrú Thaidhg chomh beag sin nach furasta í a chosaint, agus is é an dála céanna ag gach Gaeltacht eile anois é. Léirigh rúnaí Chomhar Dhún Chaocháin taobh amháin den scéal nuair a dúirt sí gur ‘phós go leor daoine ón gceantar daoine ón taobh amuigh gan Ghaeilge agus chuir sé seo brú ar an teanga’. Más

treise an croí ná an dúchas (rud is coitianta go leor), buailfidh an Béarla isteach. Níl na moltaí féin á gcur i bhfeidhm go fóill, agus ní cosúil gur mór an éifeacht a bheadh leo.

Níl i scéal na Gaeltachta bige seo ach cuid den chlabhsúr atá ag teacht ar an scéal mór. Tá uimhir na gcainteoirí dúchais (agus uimhir na gcainteoirí óga go háirithe) chomh híseal sin anois nach bhfuil sna seanGaeltachtaí uile ach scáil i mbuidéal. Ní mór slánú na teanga a lorg in áiteanna eile. Sna cathracha a chónaíonn formhór mór na nGaeilgeoirí anois – an Ghaeltacht nua agus í ag cruinniú nirt.

Stáisiún nua Gaeilge

A new Irish-language station is now broadcasting worldwide through the Internet.

Tá stáisiún raidió nua ann agus é dírithe ar an aos óg – daoine atá idir 15 agus 35 bliain d’aois. Tá sé á reachtáil go deonach ag grúpa oibre a chuir Conradh na Gaeilge ar bun, agus bíonn sé ag craoladh ó www.radiox.com de ló is d’oíche ar feadh na seachtaine.

Faoi láthair tá an stáisiún ag brath ar cheol, ar fhógraíocht imeachtaí agus ar chadráil, ach táthar ag súil go mbeidh ábhar beo le cloisteáil nuair a thiocfaidh an samhradh in Éirinn. Níl san ainm féin ach rud sealadach: tá comórtas ar siúl chun ceann úr a sholáthar.

D’fhéadfadh an stáisiún a bheith ar nós TG4 feasta agus maoiniú rialtais aige, nó d’fhéadfaí stáisiún tráchtála a dhéanamh de.

Is féidir dul i dteagmháil leis an stáisiún ag raidio@cnag.ie.

Nuacht

A new Irish language news site from RTÉ.

Deir RTÉ go bhfuil áis nua acu - www.rte.ie/nuacht, an chéad suíomh laethúil ilmheánach Gaeilge.

Is é a beidh romhat ann nuacht Teilifís RTÉ agus Raidió na Gaeltachta, agus cláir fhaisnéise. Beidh na feasacháin nuachta is deireanaí ann agus cinnlínte le script infhíse.

Lá eile ag Lá Nua

The threatened Irish-language newspaper has had a reprieve.

Tá an nuachtán Gaeilge *Lá Nua* sábháilte anois tar éis d’Fhoras na Gaeilge maoiniú a cheilt air de bharr achrainn faoin nuachtán a fhoilsiú ar an Idirlín amháin cheal airgid. Sa bhliain 1984 a cuireadh *Lá Nua* ar bun, agus go dtí le déanaí bhí sé ag fáil deontais de €280,000 in aghaidh na bliana. Fágann sin go raibh *Lá Nua* á sholáthar à *bon marché* cúig lá sa tseachtain. (€320,000 in aghaidh na bliana a fhaigheann *Foinse*, nuachtán seachtainiúil.)

Ba iad na scairshealbhóirí a thug *Lá Nua* slán faoi dheireadh, ach tá ganntanas airgid fós ann agus beidh an praghas ardaithe go dtí €1.10 (60p) ó 3 Márta amach. Táthar ag smaoineamh ar chuid den tseirbhís ar-líne a laghdú freisin. Níl aon nuachtán laethúil Éireannach eile a bhfuil leagan digiteach de le fáil, in éineacht le podchraoladh.

Bhí sé deacair riamh ag *Lá Nua* fógraí a fháil, agus thairis sin de tá na gnáthdheacrachtaí céanna acu is atá ag na foilseacháin Ghaeilge go léir – easpa léitheoirí agus deacrachtaí dáiliúcháin. Mar a dúirt an Dr John Walsh in alt a bhí ar *Beo* lé déanaí, is mór an difríocht atá idir an 1.8 milliún a mhaíonn go bhfuil Gaeilge ar a dtoil acu, thuaidh agus theas, an 72,148 duine sa Phoblacht a deir go labhraíonn siad gach lá i taobh amuigh den scoil, agus an líon beag a cheannaíonn nuachtáin Ghaeilge. Sa bhliain 2003 chuir *Lá Nua* rompu 8,000 cóip a dhíol gach lá, ach theip orthu, agus is beag siopa a bhfaighfeá romhat ann é. Is beag an tionadh, mar sin, go bhfuiltear le *Cairde Lá Nua* a chur ar bun chun an nuachtán a scaipeadh. Tá sé ag dul rite leis na hirísí Gaeilge féin a ndóthain léitheoirí a fháil, fadhb is cúis, a bheag nó a mhór, le *Comhar* a bheith i gcruachás.

Mar a deir Walsh, ní mór caighdeán, praghas, dáiliúchán agus dílseacht do nuachtán eile a chur san áireamh agus ceisteanna den saghas seo á bplé. Tá caighdeán ard ag *Lá Nua* agus ag *Foinse* araon, cé nach bhfuil i gceachtar acu i ndáiríre ach nuachtáin réigiúnacha. Maidir leis an bPoblacht, ní bheadh os cionn 1.80% den daonra in ann rud ar bith a léamh go líofa i nGaeilge, cé gur cosúil go bhfuil méadú éigin ag teacht ar an uimhir sin de bharr na gaelscolaíochta agus eile.

An Ghaeilge agus an dlí

The use of the Irish language in Irish courts is increasing.

Tá tábhacht ar leith leis an nGaeilge i gcúrsaí dlí in Éirinn. Foras bunúsach iad na cúirteanna agus nach mór don teanga a bheith á húsáid iontu dá réir. Mura féidir le saoránach a chúis a chur faoi bhráid na mbreitheamh i nGaeilge, is deacair a áitiú go bhfuil fíoréifeacht léi sa saol i gcoitinne. Bhíodh cúiseanna á n-éisteacht trí Ghaeilge sa Ghaeltacht, ach is annamh a bheadh cúis á héisteacht i nGaeilge in aon áit eile. Tá athrú tagtha ar raon na teanga ó shin, cé gur beag dlíodóir fós a bheadh in ann a ghnó a dhéanamh i dteanga ar bith ach Béarla.

Is gearr ó rinne Gaeilgeoir ó Bhaile Átha Cliath cúis a chur ag éisteacht sa Chúirt Uachtarach den chéad uair le haistriúchán comhuaineach. Bhí sé ag déanamh achomhairc i gcoinne cinnidh a rinne an Ard-Chúirt sa bhliain 2002, cinneadh a shocraigh nárbh fhearr aistriúchán comhuaineach ná aistriúchán leantach (an bhunchaint ar dtús agus teangaire ag labhairt ina dhiaidh sin) i gcúrsaí dlí.

D'áitigh mo dhuine go gcuirfí as don Chúirt dá mba ghá do dhlíodóirí fanacht le teangaireacht tar éis dóibh labhairt i nGaeilge, agus go ndéanfadh aistriúchán comhuaineach deimhin de go raibh leanúnachas ag baint leis na haighnithe agus le nochtadh na faisnéise.

D'aontaigh an Stát go raibh ceart ag daoine ar aistriúchán cruinn ach dúirt siad nach raibh aistriúchán leantach bunoscionn le haon mhír d'Acht na dTeangacha Oifigiúla. I rith an cháis áirithe seo bhí beirt teangairí ann.

Ar chúis eile a cuireadh mo dhuine chun trialach, agus socraíodh go dtaobharfaí cead dó aistriúchán comhuaineach a iarraidh arís ar an gCúirt Chuarda Chontae. Sa bhliain 1998 dúirt an Chúirt Uachtarach nach raibh ceart aige ar choiste le Gaeilge, mar nárbh fhéidir le formhór na ndaoine dul ar choiste dá mba ghá dóibh Gaeilge a bheith ar a dtoil acu. Dúirt an Chúirt gurbh éigean do choiste seasamh do gach saghas duine.

I Ríocht na mBeann

Rioting in Lhasa, tanks in the streets, and a persistent Chinese incomprehension.

Ar éigean a bhí coinne ag na Síningh ná ag an domhan mór leis na círéibeacha atá ar siúl i Lása an Tibéid. Ní deacair, mar sin féin, a thuiscint cén fáth a tharla siad agus cén fáth ar baineadh geit as gach duine eile.

Tá Rialtas na Síne lándáiríre nuair a deir siad gur chun sochar do na Tibéadaigh a chuaigh rialú na Síne: cuireadh bóithre á dtógáil, cuireadh oideachas nua-aimseartha agus áiseanna an tsaoil nua ar fáil, cuireadh deireadh leis an bhfeodachas. Deir an Dalai Lama féin go ndearna na Síningh maitheas éigin don Tibéad ar na bealaí sin. Déanann an Rialtas talamh slán de gur cóir do mhuintir 'Réigiún Féinrialaithe Xizang' a bheith buíoch díobh dá bharr. Níl aon amhras ná go mbeadh formhór mór na ngnáthShíneach ar aon aigne leis na húdaráis sa mhéid sin. (Is fiú a chuimhneamh gur daingne an teideal a bhí ag an mBreatain ar Éirinn ná an teideal atá ag an tSín ar an Tibéad, agus féach go bhfuil Éire saor anois – cé gur tír gan teanga í.)

Ar scéal eile a chuimhníonn na Tibéadaigh féin, go háirithe an t-aos óg, agus go háirithe i Lása. Níl poist ann dóibh, ní thugtar aird ar dhúchas na tíre (cé go bhfuil cead ag daoine a leagan féin den Bhúdachas a chleachtadh agus na mainistreacha a ghnáthú), tá spairí Síneacha ar fud na háite agus, thar aon rud eile, tá na sluaite ag brú thar teorainn isteach ón tSín ar an mbóthar iarainn nua ar lorg oibre nó siamsa. Tá cathair Shíneach déanta de Lása, cé go bhfuil seanphálás iontach an Dalai Lama os cionn na cathrach go fóill.

Níor thuig na Síningh riamh an cion atá ag na Tibéadaigh ar a ndúchas féin. Ar éigin atá eolas ag formhór na dTibéadach óg ar an gcuid is doimhne den dúchas sin, agus is cinnte gur chuir easpa oibre faobhar lena bhfearg, ach mothaíonn siad go bhfuil a gcuid den saol á goid uathu. Agus níor tháinig laghdú fós ar an líon Tibéadach a éalaíonn ó dheas chun tuaisceart na hIndia, áit a bhfuil saoirse le fáil agus oideachas ceart nua-aimseartha ina dteanga féin.

Tá an-mheas fós ag na daoine óga tintrí ar an Dalai Lama, fear a dhiúltaigh riamh don lámh láidir. Ar an drochuair, is í an lámh láidir is mó a bhí le feiceáil agus Síningh á mbualadh ar na sráideanna nó á marú féin. Is léir gur féidir leis na húdaráis círéibeacha a chur faoi chois, ach is deacra an dúchas a mhúchadh, mura ndéantar pobal Síneach a bhunú ó cheann ceann an Tibéid, agus ní thaitníonn airde agus aeráid na tíre i gcoitinne leis na Han. B'fhéidir, áfach, go mbeadh a maireann den fhíorThibéad i mbaol a scriosta, luath nó mall.

Ní tholeoidh na Síningh go deo le lán-neamhspleáchas a bhronnadh ar an Tibéad; b'fhéidir nach mbeidís sásta breis féinrialtais féin a cheadú agus an Dalai Lama beo. Idir an dá linn, mairfidh an dúchas Tibéadach san India, i réigiúin eile den tSín agus sna tíortha beaga (Mustang, mar shampla) atá neadaithe ar theorainn an dá thír mhóra. Is maith sin, ach b'fhearr socrú cothrom a dhéanamh sa Tibéad féin – rud nach ndéanfar, is dócha, lenár linn.

Mura mian leat *An Lúibín* a fháil, cuir teachtaireacht dá réir chun colger@melbpc.org.au nó chun ColinG.Ryan@ato.gov.au

If you do not want to receive further editions of this newsletter, please send a message accordingly to colger@melbpc.org.au or ColinG.Ryan@ato.gov.au